

Искусство, 1989. – Т. 2. – Ч. 1. – 497 с.; Ч. 2. – 490 с.

12. Сухомлинский О. В. Духовный світ школяра / Вибр. Тв. В 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 209-402.

13. Тен И. Философия искусства. – М.: Республика, 1996. – 351 с.

14. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования. – М.: Сов. энциклопедия, 1966. – 461 с.

15. Українська художня культура: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Ляшенка. – К.: Либідь, 1996. – 416 с.

16. Хижная О. П. Формирование художественно-творческой самостоятельности младших школьников в процессе музыкально-сценической деятельности: Дисс. .. канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1993. – 130 с.

17. Щербо А. Б., Джола Д. Н. Красота воспитывает человека. – К.: Рад. школа, 1977. – 104 с.

А н н о т а ц и я

В статье проанализированы педагогические условия организации театральной самодеятельности младших школьников, даны конкретные методические принципы на базе которых осуществляется художественное образование учеников.

Кузнецова О.А.
Миколаївський державний університет
імені В. О. Сухомлинського

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ЯК УМОВА САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Гуманістичний підхід до освіти ставить у центр педагогічного процесу у вузі особистість студента, визнає самоцінність кожної людини, забезпечення її свободи. Виходячи з цього, педагогічна підтримка являє собою ту шукану систему засобів, які реально враховують свободу і самостійність особистості, допомагають їй у самостійному виборі, самовизначенні, забезпечують умови для нього.

Метою статті є розкриття сутності педагогічної підтримки як умови самовизначення майбутніх учителів, виявити оптимальні умови, за яких може здійснюватися педагогічна підтримка.

Педагогічна підтримка самовизначення майбутніх учителів – складно структурний багатофакторний процес, відмінною особливістю якого є не тільки його інтегративність (це необхідна, основна якість), але і (що і є вираженням специфіки розглядуваного процесу) нерозривність зв'язків між структурними блоками цього процесу. Внаслідок цього у студентів збільшується здатність до включеності у реальні соціальні відносини, стабілізується потреба в оволодінанні всім тим, що необхідно для педагогічної діяльності, потреба в активному саморозкритті та самотворенні, що у сукупності відтворює загальну позитивну спрямованість їх особистості, послідовну реалізацію молодих людей

у суспільстві, самовизначення.

Педагогічна підтримка у педагогічному вузі – процес, спрямований на студента, на надання допомоги майбутнім учителям у пізнання себе (діагностика та самодіагностика), у спільній творчості, в само актуалізації їх індивідуальності.

Необхідними умовами здійснення педагогічної підтримки є такі: наявність гуманізованого освітнього середовища й атмосфери творчості у всіх галузях життя освітнього закладу та наявність педагогів, які працюють у гуманістичній позиції та володіють технологіями педагогічної підтримки / вмикання рефлексії, у тому числі групової, спільне з вихованцями інтерпретування результатів діагностики та самодіагностики, встановлення розривів між “Я-реальним” і “Я-ідеальним”, “Я можу” та “Я хочу”, допомога у визначенні засобів і способів діяльнісного самовизначення.

Поняття “освітнє середовище”, незважаючи на надзвичайно широке використання, не має чіткого й однозначного визначення у світі науки.

Я. Корчак [4] вживає термін “виховне середовище”, під яким розуміє оточення, що впливає на дитину прямо чи опосередковано. Він дає характеристику чотирьох типів “виховного середовища”: догматичного, ідейного, безтурботного споживання, зовнішнього лоску та кар’єри.

С. Д. Дерябо [3] пропонує розглядати освітнє середовище як сукупність усіх можливостей навчання, виховання та розвитку особистості. Причому, можливостей як позитивних, так і негативних.

Основні тенденції розвитку сучасної педагогіки як у нашій країні, так і за кордоном спрямовані на гуманізацію галузі освіти, всебічний розвиток творчого потенціалу тих, хто навчається, формування рівноправних, партнерських взаємин, духу співробітництва між педагогами і тими, хто навчається.

У гуманізоване вузівське освітнє середовище входять: атмосфера освітнього закладу, що характеризується довірчістю, спільною діяльністю викладачів і студентів, спільною творчістю; об’єктивізація у педагогічному товаристві, особистісних цінностей і смислів, наявність зворотнього зв’язку про стан, розвиток, труднощі та проблеми усіх членів освітнього процесу, психологізація усього освітнього процесу, організація особистого досвіду життя і роботи усіх членів колективу за умов свободи і відповідальності, особистісно-орієнтований підхід в організації методичної служби, відкритість освітньої системи, включення в аналіз діяльності суспільної експертизи як засобу гуманітарної підтримки, проживання у гуманістичній парадигмі

(проведення навчальних семінарів, організація відпочинку, КВК, робота клубів та ін.).

Під гуманістичною позицією педагога розуміється усталена система ставлень педагога до певних сторін діяльності, що виявляється у відповідній поведінці та вчинках. Ознаками гуманістичної позиції можна вважати: спрямованість на студента, пов'язана з турботою, інтересам, сприянням розвитку його особистості та максимальної самоактуалізації його індивідуальності; направленість на себе, пов'язана з потребою самовдосконалення і самореалізації у галузі педагогічної праці; самоактуалізація педагога, прийняття ним основних гуманістичних цінностей, наявність рефлексивних і проєктивних здібностей, компетентність, відмова від "повинності", готовність до відкриття спілкування, настанова на діалог, здатність відкрито висловлювати свої почуття, емоційна саморегуляція, здатність до взаємодії, емпатійне розуміння замість оцінного, сприйнятливості щодо міри змін, які відбуваються в особистості та діяльності, педагогічний такт, делікатність, уміння працювати в діалогічних формах і в ситуації вибору, забезпечення співробітництва у прийнятті рішення між усіма учасниками освітнього процесу, добре знання самого себе, аналіз результатів власної діяльності, здатність її перебудувувати, уміння вчити учитися, самостійно вирішувати свої проблеми.

Таким чином, становлення гуманістичної позиції педагога вищої школи зумовлено діалектикою внутрішніх (особистісних) і зовнішніх (соціально-професійних) чинників. Гуманістична позиція залежить від настанови педагога на характеристики, що стосуються сутності освітньої системи гуманістичної орієнтації, при цьому особистісні характеристики являють собою стрижневий чинник, який визначає професійну позицію.

Створення гуманізованого вузівського середовища і гуманістична позиція педагогів базується на особистісно-орієнтованому підході; під яким ми розуміємо спрямованість на розвиток особистості, здатної до самооцінки, самоцінності, самоствердження повної реалізації внутрішніх ресурсів з одного боку і взаємодопомоги, співробітництва. Спільної творчості педагога та студента з іншого.

У науковому посібнику [1] І. Д. Бех накреслює 20 інваріантів особистісно-орієнтовного підходу до виховання дитини. Однак багато з них прийнятні при особистісно-орієнтованому підході до особистості студента. Наприклад, такі як формування у суб'єкта здатності та бажання усвідомити себе як особистість; культивування у вихованця цінності іншої людини, культивування досвіду

свободи прийняття особистісних рішень, відповідальність образу “Я” результатам своєї поведінки, виховання готовності відстоювати себе як особистість та інші.

Дані інваріанти дозволяють здійснювати гуманістичну позицію педагога, створюють гуманізоване освітнє середовище у вузі, що сприяє педагогічній підтримці.

Ми виходили з того, що основоположним моментом організації психолого-педагогічної підтримки життєвого самовизначення першокурсників є діагностична робота, спрямована на виявлення наявного рівня їх самооцінювання, а також, що є найважливішим пробудження їх особистісного інтересу до самопізнання і в цілому до саморозвитку цей вибір ми визначили виходячи з того, що самовизначення включає у себе самопізнання як основу життєвої стратегії, самовизначення мети (самоцілепокладання) як осмислення людиною свого життя і знаходження його мети, визначення способів її досягнення, самостійну життєдіяльність у досягненні неї.

Спеціалісти-педагоги та психологи допомагали студентам-першокурсникам актуалізувати самопізнання, для чого їм було запропоновано пройти соціально-психологічне обстеження, що виявляє їх індивідуально-особистісні особливості, допомагати актуалізувати соціальний досвід, набутий раніше (засвоєні способи діяльності, сформульовані професійні інтереси і здібності, вироблені форми взаємодії та спілкування у колективі та ін.).

На основі даних, одержаних викладачами про особливості особистості студентів та якісних перетворень з свідомості вихованих у наслідок зрослої ефективності, їх самопізнання, створювалася система виховання майбутніх фахівців, яка виступала інтегративною формою педагогічної підтримки, їх особистісного самовизначення.

Діагностична функція програми педагогічної підтримки готувала студентів до діагностування своїх дій і діяльності свого емоційного стану та його динаміки у спілкуванні та взаємодії з іншими у гуманізованому середовищі вищого педагогічного навчального закладу. У реальній освітній ситуації, наповненій гуманістичними цінностями, студент реалізує образи “Я” та “Я – майбутній педагог”. Наш досвід показав, що занурення у реальну діагностичну діяльність веде до оцінки студентом своїх слабких і сильних сторін як суб’єкта освітньої діяльності, як представники гуманної професії, а також до постійного самоаналізу, аналізу навчальної ситуації, середовища, в якому відбувається його життєдіяльність. Важливо зазначити, що студент співвідносить гуманістичні начала своєї майбутньої професії з тим середовищем, у якому

відбувається його професійне становлення.

З метою виявити становлення студента до самого себе, до вищого навчального закладу як модулі гуманізованого середовища життєдіяльності нами здійснювалися постійні виміри динаміки даного явища за допомогою різних методик, які дозволяють швидко і панорамно виявляти дані стану (модифікований опитувальник “Шкала особистісних смислів” – Б. С. Братусь, М. Н. Миронова [2]).

Перед майбутніми учителями ставилася задача – пізнайте самого себе. Ось вам критерії для самооцінки, ось еталони особистості, вивчайте, дивіться, створіть свій власний узагальнений ідеал. А тепер скажіть, що у вас є, чого немає, що слід виробити вам у першу чергу у собі самому. І у цьому випадку студент наштовхується на такі шляхи самопізнання. Перший – судить про себе за результатами діяльності. Ваші успіхи – це ваші позитивні якості та здібності, ваші невдачі – це недоліки та негативні якості, що вам заважають. Шукайте причини невдач у собі, а не у злій волі інших несприятливих умовах.

Другий – порівняйте себе з іншими, але порівняйте з тими, хто краще, а не з тими, хто гірше вас. Будьте незадоволені собою. Ви можете і повинні стати краще, чимось сильнішими за інших, чимось однаковими з іншими.

Третій – завжди серйозно аналізуйте критику на свою адресу. Порівняйте свої погляди на себе з поглядами інших. Звичайно, серед інших є заздрісники, недоброзичливці. Але, якщо друзі ваші, учителі, сторонні люди говорять вам про одне й те ж, значить у вас дійсно щось негаразд. Перевірте себе у справі, випробуйте себе.

У пізнанні самого себе значне місце займав самоаналіз, який ми розглядали як структурний компонент рефлексії та самопізнання. Самоаналіз відіграє велику роль в усвідомленому становленні процесів самовизначення та саморозвитку; його основні функції – самопізнання, формування активного ставлення до самого себе і самооцінки, формування самоконтролю та ціннісної саморегуляції.

Видами самоаналізу є: по-перше, самоаналіз зовнішніх виявів себе у соціумі (аналіз власних вчинків та їх наслідків, самоаналіз у процесі спілкування з іншими людьми, виконуваних ролей і проблемних життєвих ситуацій), самоаналіз внутрішнього світу, своєї особистості (ставлення до себе), свої думки, мотиви, почуття, внутріособистісні недоліки). По-друге, в залежності від ступеня та рівня усвідомленості: а) випадковий самоаналіз на спонтанному рівні час від часу; б) зовнішній самоаналіз – на зовнішньому соціальному рівні (яким я здаюсь іншим); в) напівусвідомлюваний самоаналіз – прагнення до самоаналізу на внутріособистісному рівні; г) самоаналіз на високому рівні усвідомленості.

У зв'язку з новим етапом розвитку самосвідомості у студентів новими задачами, що стояли перед ними (самовизначення), ми намагалися розвивати у них готовність до здійснення самоаналізу, актуалізувати цінність і значущість такої діяльності для самопізнання та самовизначення, надати необхідні відомості про способи та результати такої діяльності, розвинути індивідуальні вміння та навички такої діяльності у майбутніх учителів.

Для здійснення педагогічної підтримки було створено гуманістичну освітню Програму виховання студентської молоді, метою якої було забезпечення науково-методичних, організаційних, інформаційних та інших умов для всебічного розвитку студента як суб'єкта освітнього процесу, що повинно стати основою для глибшого самовираження особистості, підвищення її інтелектуального та культурного рівня.

Програма формулювала основні задачі:

- гуманізацію освітнього середовища, у якому відбувається формування студента як особистості і професіонала;
- підсилення соціального аспекту у системі виховання студентів, демократичного стилю керівництва шляхом створення гуманізованого освітнього середовища, створення системи соціально-психологічної та педагогічної допомоги у реабілітації студентів;
- активне включення у процес виховання студентів інноваційних підходів;
- створення локальної системи виховання у вузі на засадах інтеграції всіх суб'єктів виховання та підвищення якості керування виховним процесом.

Виховання у гуманізованому освітньому просторі вузу розглядається як відкрита система, що включає у себе різні інститути, об'єднані єдиною цільовою настановою, різноманітні органи та ланки вузу та спирається на відповідні принципи гуманістичної направленості, принцип концентрації всіх зусиль суб'єктів виховання, послідовності у вихованні, урахування особливостей кожного студента й ін.

Моніторинг у галузі системи вузівського майбутніх учителів являє собою безперервний процес відстежування виконання задач. Програми та здійснення вивчення позитивних змін у становленні особистості. Тому він включає у себе діяльність усіх підсистем виховання та його суб'єктів – починаючи від діяльності викладача і до ректорату, деканату та громадських організацій вищого навчального закладу.

Програма виконувала адаптуючу функцію, діагностичну та розвиваючу. Адаптуюча функція полягала у тому, що студент безпосередньо знайомився з вищим навчальним закладом, самостійно вивчав технологію реального

педагогічного процесу. У ході реалізації даної функції відбувалося зближення та взаємопроникнення студентської та викладацької діяльності, освіта перетворювалася на єдине поле діяльності. У даному полі студент вивчає технологію викладацької діяльності, а викладач, маючи нагоду безпосередньо спостерігати різноманітні прояви студента у не менш різноманітних видах діяльності і у разі потреби здійснювати вплив на його розвиток. Адаптуюча функція застосованого нами програмного підходу найбільш реально виявилася у тому, що студент реально почав уявляти шляхи сходження до професій, її благородну сутність, можливі шляхи та засоби, форми взаємин у майбутній професійній діяльності на засадах прийняття моделей гуманізованих взаємовідносин, які склалися у педагогічному вузі.

Діагностичну функцію програми викладено вище.

Показниками гуманістичних відносин між студентами майбутні вчителі називали: готовність надати допомогу один одному, прагнення до досягнення гуманістичних засад професії, моделювання форм майбутніх гуманних взаємин у своїй діяльності.

У процесі експериментальної роботи ми переконалися, що демократизм стосунків викладачів-наставників зі студентами, довірчість стосунків, у ході яких молодим людям допомагають вирішувати їх життєво важливі проблеми (зазвичай вони пов'язані з адаптацією до нового товариства, з внутрісімейними стосунками і стосунками з представниками іншої статі й ін.) все це визначає наперед успішність педагогічної підтримки студентів, оскільки позитивно впливає на розвиток мотивації їхнього успішного самовизначення.

Отже, для здійснення педагогічної підтримки необхідне гуманізоване освітнє середовище і наявність педагогів, котрі працюють у гуманістичній позиції та володіють технологіями педагогічної підтримки.

Використана література:

1. Бех І.Д. Інваріанти особистосто-орієнтованого підходу до виховання дитини. – Рівне, 2002.
2. Братусь Б.С. О механизме целеполагания // Вопросы психологии. – 1997. – № 2.
3. Дерябо С.Д. Учителю о диагностике эффективности образовательной среды: Пособие для учителя. – М., 1997.
4. Корчак Я. Как любить ребенка. – М., 1990.

Аннотация

В статье рассматривается сущность педагогической поддержки в педагогическом вузе. Процесса, направленного на студента, на оказание помощи будущим учителям в познании себя (диагностика и самодиагностика), в совместном творчестве, в самоактуализации их индивидуальности.